

МОНОТЕЛІТСТВО У ВІЗАНТІЇ VII СТОЛІТТЯ: ДОКТРИНА, ПОЛІТИКА ТА ІДЕОЛОГІЯ ВЛАДИ: МОНОГРАФІЯ / ОЛЕКСАНДР КАЩУК. [MONOTHELITISM IN BYZANTIUM OF THE SEVENTH CENTURY. DOCTRINE, POLITICS AND IDEOLOGY OF POWER / OLEKSANDR KASHCHUK] – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 346 с. ISBN 978-617-10-0530-3*

DOI: 10.29357/2521-179X.2019.23.12

Олександр Кашук у своїй монографії поставив за мету всебічно та цілісно дослідити монотелітство як рух, що у VII ст. набув стрімкого поширення й зумовив гостру релігійну суперечку на східних теренах Візантійської імперії. Досягненню мети підпорядковано низку непростих дослідницьких завдань історико-політичного, богословського та соціогуманітарного характеру, що увиразнюють суть і стратегію монотелітської суперечки.

Монографія містить вступ, шість логічно поєднаних між собою розділів, висновки, бібліографію, іменний покажчик та перелік скорочень. У вступі чітко, науково виражено та переконливо обґрунтовано актуальність дослідження, визначено хронологічні та територіальні межі. Автор вдало підібрав інструментарій дослідження й понятійно-категоріальний апарат, що дає підстави говорити про вагомий теоретичний потенціал монографії. Не викликає сумнівів актуальність теми, що підтверджує вагомий внесок Олександра Кашука у розвиток сучасної історико-богословської науки, а зокрема візантиністики і медієвістики.

У першому розділі автор проаналізував історіографію та окреслив джерельну базу дослідження. Прикметно, що автор провів ретельний відбір джерел та критичної літератури, які, хоч і різні за ступенем інформативності, проте глибоко увиразнюють специфіку монотелітства.

Другий розділ присвячений рефлексії над політико-богословськими аспектами і світоглядно-релігійними витоками зародження та поширення монотелітства як христологічного руху. Одним із вагомих здобутків розділу є побудова авторського методологічного каркасу дослідження цієї контроверсійної історико-богословської проблематики.

У третьому розділі авторові вдалося чітко витлумачити найважливіші компоненти монотелітської суперечки, що дає можливість сформулювати цілісне уявлення про тенденції церковно-релігійної політики візантійських імператорів, які активно втручалися у процес формування реальності, на розвиток якої суттєво впливав монотелітський рух.

В основу четвертого розділу покладено обґрунтування авторської концепції про те, що монотелітська і діотелітська христології у своїй суті не було

* Стаття поступила в редакцію 18.09.2019; утверджена в печать 28.09.2019.

антагоністичними чи взаємовиключними. Автору вдалося довести, що монотелітська суперечка не була протистоянням богословських доктрин, а слугувала покриттям глибинніших непорозумінь.

У п'ятому розділі Олександр Кашук розглянув стратегію і політику монотелітської суперечки. На основі їх аналізу він довів, що полеміка ця мала політико-ідеологічну основу і була вона протистоянням ідей про доктринальний авторитет у Церкві. Це спонукало автора до аналізу ідеології влади у Візантії

У шостому розділі автор докладно висвітлив ідеологію влади у Візантійській імперії VII ст. Йшлося про становище імператора у Церкві. Наголошено, що у Візантії існували дві засадничі ідеології влади – офіційна, що відводила імператорові верховну роль у Церкві, та еклезіальна, яка стверджувала, що верховну позицію у Церкві займають єпископи під проводом Римського архиєрея. Різні ідеології влади формували відмінні християнські ідентичності. Автор довів, що у монотелітській суперечці відбулося зіткнення цих ідентичностей. Полеміка ця стала, по суті, рухом, який змінив християнське самоусвідомлення східних ромеїв, внаслідок чого великою мірою визначив хід історії.

Загалом монографія Олександра Кашука вирізняється логічним і послідовним викладом матеріалу. Вона містить добре обґрунтовані висновки та узагальнюючі твердження, що підтверджує високий рівень критичного мислення автора та добре володіння методологією наукового дослідження.

Наголошуючи на тому, що монографія О. Кашука справді справляє позитивне враження як за структурою, так і змістовим наповненням і, що автору вдалося досягнути окреслених у ній дослідницької мети та завдань, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання і, зокрема, щодо історіографії проблеми.

На мій погляд, у монографії недостатньо уваги приділено саме українській історіографії, а надто ж періоду незалежності України. Також було б добре, якби автор коротко представив вплив монотелітської суперечки на формування еклезіального самоусвідомлення християн Київської Русі. Зазначені зауваження не мають на меті применшити вагомість дослідження і не впливають на його загалом високий рівень.

Практичне значення монографії полягає в тому, що її можуть використати як студенти, так і викладачі в курсах з історії Церкви, історії християнської думки, історії християнської політичної теорії та історії середніх віків і візантиністики. Праця заповнює нішу недосліджених тем в українському історичному та богословському дискурсах.

Віталій Хромець
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова
Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-1491-7077